

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.141

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-2-194

В'ячеслав Віталійович Вапнярчук

Кафедра кримінального процесу
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ КОНЦЕПЦІЙ НЕДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У ВІТЧИЗНЯНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. У статті аналізуються окремі розроблені в кримінальній процесуальній науці концепції можливого визнання певної інформації недопустимою для доказування (користуючись термінологією чинного закону – концепції визнання доказів недопустимими), які знайшли свою реалізацію у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. Здійснена класифікація всіх концепцій недопустимості доказів на дві групи: – в першу включені ті, в яких використовується категоричний (однозначний) підхід до вирішення порушеного питання (концепція «нещадного виключення доказів», або «чаю та чорнил»), до другої – ті, в яких використовується диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону (всі інші концепції). Висловлена думка про те, що право на існування, подальшу теоретичну розробку та практичне впровадження мають ті з них, які використовують диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону при формуванні доказової основи правової позиції суб'єкта доказування (при збиранні доказів). Розкрита сутність окремих концепцій, які знайшли своє законодавче регламентування та практичну реалізацію, зокрема: «істотності порушення кримінального процесуального закону», «плодів отруєного дерева», «асиметрії правил допустимості доказів», «недобросовісної помилки», «розбитого дзеркала». Проаналізовано норми КПК України, які регулюють ці концепції, а також низку рішень Верховного Суду, в яких вони знайшли свою реалізацію (навіть у випадках відсутності прямого нормативного регламентування). Такий стан речей щодо законодавчої та правозастосовної реалізації вказаних концепцій загалом оцінено як позитивне явище, що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності кримінального провадження, виконанню його цілей і завдань, належному здійсненню кримінального процесуального доказування, забезпеченню прав та інтересів учасників кримінального провадження, засади рівності сторін перед законом і судом та презумпції невинуватості. Матеріали статті представляють як теоретичну, так і практичну цінність. Вони можуть бути використані для подальшого наукового дослідження сутності концепцій недопустимості доказів у кримінальному провадженні, а також для належного розуміння та здійснення правозастосовної кримінальної процесуальної діяльності.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне процесуальне доказування, докази, допустимість доказів, концепції недопустимості, концепція «істотності порушення кримінального процесуального закону», концепція «плодів отруєного дерева», концепція «асиметрії правил допустимості доказів», концепція «недобросовісної помилки», концепція «розбитого дзеркала».

Vyacheslav V. Vapnyarchuk

Department of criminal procedure Law
Yaroslav Mudryi National Law University
Kharkiv, Ukraine

REGARDING THE IMPLEMENTATION OF CERTAIN CONCEPTS OF INADMISSIBILITY OF EVIDENCE IN DOMESTIC CRIMINAL PROCEDURAL LEGISLATION AND JUDICIAL PRACTICE

Abstract. *The article analyzes separate concepts developed in criminal procedural science of the possible recognition of certain information as inadmissible for evidence (using the terminology of the current law – the concept of recognition of evidence as inadmissible), which found their implementation in domestic criminal procedural legislation and court practice. All concepts of inadmissibility of evidence are classified into two groups: – the first includes those in which a categorical (unequivocal) approach to solving the issue is used (the concept of «merciless exclusion of evidence» or «tea and ink»), the second includes those in which use a differentiated approach to the consequences of violations of the criminal procedural law (all other concepts). The opinion expressed is that those who use a differentiated approach to the consequences of violations of the criminal procedural law when forming the evidentiary basis of the legal position of the subject of proof (when collecting evidence) have the right to exist, further theoretical development and practical implementation. The essence of certain concepts, which have found their legislative regulation and practical implementation, is revealed, in particular: «essences of violation of the criminal procedural law», «fruits of the poisoned tree», «asymmetry of the rules of admissibility of evidence», «bad faith mistake», «broken mirror». The norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which regulate these concepts, as well as a number of decisions of the Supreme Court, in which they found their implementation (even in cases where there is no direct normative regulation), are analyzed. This state of affairs regarding the legislative and enforcement implementation of the specified concepts is generally assessed as a positive phenomenon, which in turn contributes to increasing the effectiveness of criminal proceedings, the fulfillment of its goals and objectives, the proper implementation of criminal procedural evidence, ensuring the rights and interests of participants in criminal proceedings, the principle of equality of parties before the law and the court and the presumption of innocence. The materials of the article represent both theoretical and practical value. They can be used for further scientific research into the essence of concepts of inadmissibility of evidence in criminal proceedings, as well as for proper understanding and implementation of law enforcement criminal procedural activities.*

Key words: *criminal proceedings, criminal procedural evidence, evidence, admissibility of evidence, concepts of inadmissibility, concept of «substantial violation of the criminal pro-*

cedural law», concept of «fruits of the poisoned tree», concept of «asymmetry of the rules of admissibility of evidence», concept of «bad faith mistake», concept of “broken mirror».

ВСТУП

Розвиток науки вітчизняного кримінального процесу обумовлює необхідність дослідження та перегляду традиційних наукових поглядів щодо окремих питань кримінального процесуального доказування. Одним із найбільш важливих в теорії доказів є проблема визнання доказів недопустимими. В наукових публікаціях, присвячених цьому питанню, єдиного підходу щодо нього не склалося. Тому спроба систематизації сформованих концепцій недопустимості доказів та на підставі їх критичного аналізу вироблення власного бачення щодо можливості їх використання є досить важливим і необхідним. Саме цими обставинами пояснюється необхідність написання цієї статті, її логіка та зміст.

Окремі аспекти певних концепцій недопустимості доказів були предметом дослідження таких учених, як Д. Філін [1], М. Стоянов [3], Н. Басай [4] та ін. Незважаючи на те, що порушеною проблематикою займалося чимало науковців, багато її аспектів нині залишаються малодослідженими чи дискусійними, особливо в контексті їх реалізації у законодавстві та правозастосуванні. Цей контекст є досить важливим, зважаючи на постійне динамічне реформування кримінального процесуального законодавства та на численні кроки щодо розширення меж допустимості доказів в судовій практиці, зокрема Верховного Суду.

Метою статті є дослідження окремих розроблених концепцій визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні та аналіз стану їх реалізації у вітчизняному кримінальному законодавстві та судовій практиці.

1. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Означена проблематика стосується наукознавчих проблем теорії і практики кримінального процесуального доказування, пов'язаних із вирішенням питань щодо допустимості/недопустимості доказів у кримінальному провадженні, окресленням меж наукового пошуку в цій царині знань.

Задля розв'язання окреслених проблем у роботі використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема, звернення до діалектичного та історичного методів пізнання дозволило дослідити еволюцію наукових поглядів щодо розробки та практичної реалізації численних концепцій визнання отриманих під час кримінального провадження фактичних даних недопустимими як докази у кримінальному, визначити основні напрямки наукового пошуку в цій галузі знань, виокремити чинники, що детермінують цей процес.

Метод семантичного аналізу застосовано для з'ясування змісту поняття «допустимість доказів». Порівняльний метод надав можливість піддати аналізу розроблені в кримінальній процесуальній доктрині концепції недопустимості доказів та стан їх реалізації у правозастосуванні. Використання формально-логічного

та системно-структурного методів дозволило дійти висновку, що всі концепції недопустимості доказів можуть бути класифіковані на дві групи: – в першу, в яких використовується категоричний (однозначний) підхід, до другої – ті, в яких використовується диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону, а також і до того, що право на існування, подальшу теоретичну розробку та практичне впровадження мають ті з них, які використовують диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону при формуванні доказової основи правової позиції суб'єкта доказування (при збиранні доказів). Метод системного аналізу забезпечив проведення узагальнення накопичених теоретичних знань та результатів судової практики в контексті предмета дослідження. Метод правового прогнозування надав можливість звиснувати щодо розширення меж допустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Відповідно до ч. 2 ст. 86 КПК «недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посылатися суд при ухваленні судового рішення». Насамперед, тут доцільно висловити заувагу щодо некоректності використання в кримінальному процесуальному законі поняття «недопустимий доказ». Виходячи з аналізу ч. 1 ст. 86 КПК, можна припустити, що недопустимим закон вважає доказ, який отриманий з порушенням встановленого законом порядку. Але таке розуміння суперечить сутності доказу в кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 84 КПК). Коли при отриманні певних фактичних даних мають місце відступи від передбаченої законом процедури, то мова про докази не може йти взагалі. Докази можуть бути лише допустимими, оскільки в протилежному випадку це не докази. Для усунення такої логічної суперечності, мабуть доцільно було б взагалі відмовитись від використання в КПК терміну «недопустимий доказ». Це не означає, на наш погляд, що встановлення такої властивості доказу як його допустимість і можливий негативний висновок з цього приводу зроблений бути не може. Однак, він буде свідчити про те, що не доказ є недопустимим, а що певні фактичні дані були отримані з порушенням визначеного законом порядку і таким чином не можуть вважатися доказом.

У наукових працях, присвячених механізму визначення допустимості доказів, виділяються концепції можливого визнання певної інформації недопустимою для доказування (користуючись термінологією чинного закону – концепції визнання доказів недопустимими).

Передусім зазначимо, що всі ці концепції можна поділити на дві групи. До першої належать ті, в яких використовується категоричний (однозначний) підхід до вирішення порушеного питання (концепція «нешадного виключення доказів», або «чаю та чорнил»), до другої – ті, в яких використовується диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону (всі інші концепції).

Концепція «нещадного виключення доказів». Сутність її полягає в тому, що будь-яке, навіть незначне порушення вимог кримінального процесуального закону щодо порядку отримання доказів тягне за собою визнання їх недопустимими. В юридичній літературі цю концепцію інколи йменують концепцією «*чаю та чорнил*». Своєю назвою вона завдячує фразі «ложка чорнила псує стакан чаю» [1, с. 45–46]. З нашого погляду, сприйняття цієї концепції у вітчизняному кримінальному провадженні є досить сумнівним. Такий формалістський підхід¹ призводитиме до безглуздої втрати важливої доказової інформації при будь-якому порушенні кримінального процесуального закону, в тому числі й незначному².

Концепція «істотності порушення кримінального процесуального закону». Її сутність полягає у використанні диференційованого підходу до наслідків порушень кримінального процесуального закону при формуванні доказової основи правової позиції суб'єкта доказування (при збиранні доказів) шляхом поділу їх на істотні та неістотні, а також на ті, які як зв'язані, так і не зв'язані з порушенням прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Неістотні порушення правової процедури отримання доказів, як не зв'язані (незначні порушення правової процедури; дефекти процесуального оформлення) так і зв'язані, з порушенням прав та свобод людини (порушене не фундаментальне право; порушення є несуттєвим), – не тягнуть за собою визнання отриманої інформації недопустимою як докази у кримінальному провадженні. В той же час істотні порушення правової процедури отримання доказів, як зв'язані (ч. 2 ст. 87 КПК) так і не зв'язані, з порушенням конституційних чи конвенційних прав та свобод людини (ч. 3 ст. 87 КПК), – мають наслідком визнання отриманої доказової інформації недопустимою як докази.

Варто також відзначити, що окремі процесуальні порушення (навіть ті, які не передбачені як такі в чинному КПК (зокрема у ст. 87 КПК як у частині 2, так і 3 цієї статті)) можуть бути також кваліфіковані як істотні. Мова йде зокрема, приміром про такі: проведення слідчої (розшукової) дії без понять; здійснення розслідування за межами чи з порушенням строків досудового розслідування тощо.

Таке розуміння сутності цієї концепції недопустимості доказів знайшло своє не тільки законодавче регламентування, а й правозастосовне тлумачення у вітчизняній судовій практиці. Зокрема, відповідно до постанови Верховного Суду від

¹ Про необхідність розмежування понять «кримінальна процесуальна форма» та «формалізм» у вітчизняному кримінальному процесі, а також про можливі негативні наслідки у правозастосованні, що можуть виникнути у випадку їх змішування, див., зокрема: [2, с. 100–112.].

² Критичному аналізу цієї концепції приділяло увагу досить багато науковців. Див., зокрема: [3, с. 120; 4, с. 51–52]. Прихильників цієї концепції серед сучасних вітчизняних науковців ми не виявили. Її положення інколи використовується практиками (особливо захисниками) в суді, якщо це відповідає інтересам їх правової позиції.

28 січня 2020 року у справі № 359/7742/17 (провадження № 51-2114км19), «застосовуючи положення ст. 87 КПК при оцінці доказів, наданих сторонами, суд виходить із того, що ці положення можуть бути підставою для визнання доказів недопустимими не за будь-якого порушення процесуального закону, а лише у випадку істотного порушення прав і свобод людини» [5].

Згідно з постановою Верховного Суду від 25 вересня 2018 року у справі № 210/4412/15-к (провадження № 51-80км17) «перелік діянь, які передбачені у ст. 87 КПК, як підстави для визнання фактичних даних недопустимими доказами, не є вичерпним і становить порушення фундаментальних гарантій, які є орієнтиром для визначення змісту поняття «істотне порушення» у випадках, які не підпадають під цей перелік. До таких, наприклад, можна віднести порушення вимог ч. 7 ст. 223 КПК про обов'язкове запрошення понять при проведенні визначених законом слідчих дій» [6].

Окремі науковці, як самостійну, інколи виділяють таку науково-теоретичну концепцію недопустимості доказів, – положення якої, до речі, вже теж знайшли своє законодавче регламентування в чинному КПК України, – як *концепцію «плодів отруєного дерева»*. Виокремлення її як самостійної вбачається цілком допустимим, якщо не виділяється концепція «істотності порушення кримінального процесуального закону». Адаже можливість застосування правила «плодів отруєного дерева» залежить від істотності порушення прав і свобод людини (ч. 1 ст. 87 КПК).

Так, відповідно до постанов Верховного Суду від 8 жовтня 2019 року у справі № 639/8329/14-к (провадження № 51-8259км18) та від 12 листопада 2019 року у справі № 236/863/17 (провадження № 51-8865км18), «суд, вирішуючи питання щодо допустимості доказу в контексті ч. 1 ст. 87 КПК, має обґрунтувати, чому він вважає порушення фундаментального права або свободи настільки істотним, щоб обумовити недопустимість доказу. Застосовуючи ч. 1 ст. 87 КПК при визнанні недопустимими похідних доказів, суд має встановити не лише те, що первісний доказ отриманий з порушенням фундаментальних прав і свобод людини і використовувався в процедурах, які призвели до отримання похідного доказу, а також те, що похідний доказ здобутий саме завдяки тій інформації, яка міститься в первісному доказі, що визнаний недопустимим» [7; 8].

У постанові від 30.05.2019 у справі № 164/1457/16-к (провадження № 51-8008км18) Верховний Суд зазначив, що «відповідно доктрини «плодів отруєного дерева» недопустимими є докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини. Ця доктрина передбачає заборону використання даних, отриманих на підставі або з використанням доказів, визнаних недопустимими. Тобто слід надавати оцінку допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один на іншому, а не кожного окремого доказу автономно. ЄСПЛ неодноразово наголошував, що при недопустимості одного доказу в єдиному ланцюжку суд повинен у подібному випадку вирішити питання про спра-

ведливість судового розгляду в цілому. Тобто, якщо процес у даній справі у цілому і загалом справедливий, то й отримані у незаконний спосіб докази можуть бути прийнятними (див. рішення ЄСПЛ у справі «Хан проти Сполученого Королівства»)» [10].

Концепція «асиметрії правил допустимості доказів». Сутність її полягає в різних можливих правових наслідках порушень, допущених при одержанні доказів, для сторони обвинувачення і сторони захисту [3, с. 116; 11, с. 28]. На думку прихильників цієї концепції, докази, що свідчать на користь обвинуваченого (наприклад, упізнаючий не впізнав обвинуваченого), залишаються допустимими, незважаючи на жодні процесуальні порушення, оскільки інакше порушується право обвинуваченого на захист.

Противники застосування «асиметрії» при вирішенні питання допустимості доказів висловлюють думку, що вимоги допустимості мають бути однаковими як для сторони обвинувачення, так і сторони захисту; не повинно виникати підстав для подвійного стандарту зі збирання, представлення й оцінки обвинувальних і виправдувальних доказів; сторони обвинувачення й захисту будуть знаходитися в нерівному становищі, що створюватиме асиметрію прав учасників кримінального судочинства. Інші науковці вважають, що асиметрія може діяти, але з певними обмеженнями (приміром, крім випадків, коли у слідчій дії брав участь захисник, який не висловлював заперечень щодо незаконних дій слідчого).

На наш погляд, ця концепція недопустимості доказів є досить важливою й такою, що має право на реалізацію у вітчизняному кримінальному провадженні, оскільки надає перевагу в першу чергу стороні захисту, гарантуючи тим самим ефективну дію такої загальної засади як рівність сторін у кримінальному провадженні. Більш того, відзначимо, що для цього є і достатнє нормативне підґрунтя, а саме положення ч. 3 ст. 17 КПК.

Відзначимо, що вітчизняна судова практика теж поділяє цю позицію і вже реалізувала цю концепцію. Так, відповідно до постанови Верховного Суду від 29 вересня 2020 року № 601/1143/16 (провадження № 51–2996 км 19) «якщо суд без достатнього обґрунтування відкидає докази, що свідчать на користь обвинуваченого, це суперечить основоположній вимозі, що сторона обвинувачення має довести висунуте обвинувачення, і одному з фундаментальних принципів кримінального права, а саме *in dubio pro reo*. Тому, відхиляючи докази на користь обвинуваченого, суд має надати детальні і переконливі пояснення такому рішення» [12].

Крім того, якщо доказ отримано і надано суду стороною обвинувачення, суд має бути вкрай обережним, оцінюючи вплив формальних порушень під час отримання доказу на можливість його використання для спростування обвинувачення.

Правила оцінки доказів, особливо вимога дотримуватися передбаченого законом порядку при отриманні доказів, мають за мету запобігання неправомірному втручанням держави та заохочення добросовісної поведінки правоохоронних

органів. Вимога визнати докази, отримані з порушеннями, недопустимими спрямована на те, щоб сторона, що допустила порушення, не могла скористатися його результатами. Використання цих правил на шкоду стороні, яка жодним чином не відповідальна за порушення процесуальних правил, суперечить їх меті.

Суд звертає увагу на асиметричний підхід законодавця до правил доведення в кримінальному процесі. Наприклад, Кодекс у частині 3 статті 17 КПК передбачає, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, однак не містить подібної категоричної заборони щодо доказів, які надаються на спростування обвинувачення і свідчать на користь сторони захисту».

Важливого теоретичного і практичного значення на сьогодні набула *концепція «недобросовісної помилки»*. Її сутність полягає в тому, що доказ (і доказування загалом) визнається недопустимим, якщо встановлено, що в діях суб'єкта доказування мала місце недобросовісна помилка. У випадках же, коли правозастосовний орган не знав або при розумному допущенні не міг знати, що його дії є незаконними, здобуті ним у результаті таких дій докази не втрачають властивості допустимості [4, с. 47–48].

Використання положень саме цієї концепції дозволяє пояснити визнання допустимими доказами, зокрема, результатів окремих процесуальних дій (наприклад, негласних слідчих (розшукових)), проведених у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину, хоча пізніше кваліфікація вчиненого правопорушення була змінена на злочин невеликої або середньої тяжкості, що не дає можливості здійснення таких дій. Якщо ж слідчий, який ініціював проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, прокурор, який погодив відповідне клопотання слідчого, та слідчий суддя, який дав дозвіл на її проведення, не мали заперечень щодо кваліфікації вчиненого правопорушення (тобто, які виходячи з наявних на певний момент фактичних обставин провадження добросовісно помилялись щодо цього), то використання такого виду способу формування доказової основи є цілком правомірним і результати такої негласної слідчої (розшукової) дії повинні визнаватися допустимими. Якщо ж буде встановлено недобросовісну помилку (умисне безпідставне завищення кваліфікації), то виходячи із розуміння цієї концепції результати такої дії слід визнавати недопустимими для використання в доказуванні.

Варто зазначити, що аналогічну позицію з приводу висловленого вище питання у одному із своїх рішень висловив і Верховний Суд, і тим самим зреалізував на практиці цю концепцію недопустимості доказів. «Якщо на момент проведення НСРД існували достатні підстави для обґрунтованого припущення щодо вчинення особою діяння, яке кваліфікується відповідно до закону про кримінальну відповідальність як тяжкий або особливо тяжкий злочин, а в ході проведення подальшого досудового розслідування кваліфікацію було змінено на таку, що передбачає відповідальність за нетяжкий злочин або проступок, то фактичні дані, отримані в результаті проведення НСРД, можуть бути доказами в цьому кримі-

нальному провадженні. Якщо ж на момент проведення НСРД вказані підстави для кваліфікації діяння як тяжкого не існували (тобто кваліфікація була помилковою або свідомо «завищеною»), отримані в їх результаті фактичні дані не можуть бути визнані доказами» (*постанова ВС від 16.02.2022 у справі № 758/5719/16-к (провадження № 51-5770км21)*) [13].

Ще одним прикладом реалізації концепції «недобросовісної помилки» є положення одного з рішень Верховного Суду, який розглядав питання щодо правомірності проникнення до житла за добровільною згодою володільця. Відповідно до цього рішення «для того, щоб особа мала можливість прийняти інформоване рішення, чи надати доступ до свого володіння, вона має володіти інформацією, яка дозволяє їй врахувати свої права та інтереси й, можливо, інтереси інших осіб, які можуть бути порушені допуском органів правопорядку до володіння.

... для того, щоб зробити висновок про добровільність згоди особи на доступ до свого володіння, слід пересвідчитися, що вона розуміла: – у зв'язку з чим вимагається доступ до володіння; – які є підстави для проведення відповідних дій; – які саме дії планується провести після отримання доступу до володіння і яка їхня мета; – якій частині володіння планується проводити дії; – протягом якого часу планується проводити дії; – до яких обмежень у користуванні володінням це може призвести.

Дозвіл має стосуватися саме тих дій, про які особа проінформована. Проникнення до частини володіння або здійснення інших дій, на які не отримана ясно виражена згода, не може вважатися таким, що здійснене за добровільною згодою».

А це означає, що слідчий повинен правильно визначити й той обсяг інформації, що має надаватися володільцю для отримання добровільної інформованої згоди на доступ до його володіння. Якщо ж він буде визначений умисно не правильно (тобто недобросовісно помилково), то й відповідним наслідком повинно бути визнання результатів такого проникнення недопустимими як докази у кримінальному провадженні.

Дещо оригінальною є концепція «розбитого дзеркала», сутність якої полягає в підході до оцінки доказів з точки зору не єдиного масиву інформації, що міститься у передбаченому законом джерелі, а відносно самостійних її блоків, кожен з яких пов'язаний єдиним змістом і підтверджує або спростовує одну або декілька обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (якщо дзеркало розбилось, можна подивитися, що видно в кожній його частинці). На думку прихильників цієї концепції, використання правил диференціації наслідків порушення порядку отримання доказів є правомірним лише у випадках, коли такі порушення стосуються не всього доказу, а лише окремого блоку [1, с. 45–46].

Можемо констатувати, що ця концепція, незважаючи на відсутність чіткого нормативного підґрунтя, станом на сьогодні теж знайшла свою реалізацію у вітчизняній судовій практиці. Так, у постанові від 29 вересня 2020 року Верховний

Суд зазначає, що «висновок експерта не може визнаватися цілком недопустимим лише на тій підставі, що частина інформації, використана під час проведення експертизи, не підтвердилася в ході судового розгляду. Виключення показань, що стосувалися лише однієї з обставин ДТП, досліджених експертами, могло позначитися на висновках експертів, оскільки ця обставина включалася в експертні розрахунки. Однак суд не може без залучення експерта визначити, яким чином виключення частини відомостей, на яких ґрунтувався експертний висновок, вплинуло на правильність експертного висновку в цілому» [12].

В іншому своєму рішенні Верховний Суд «не визнавав недопустимими протокол огляду місця події від 08 лютого 2017 року та показання працівників поліції й понятих в цілому, а визнав лише в частині, де вони ґрунтуються на показаннях засудженого, отриманих у період з вечора 07 лютого до 19:10 наступного дня» [14].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, варто відзначити, що:

– по-перше, право на існування мають ті концепції визнання певної інформації недопустимою для доказування (концепції визнання доказів недопустимими або концепції недопустимості доказів), які використовують диференційований підхід до наслідків порушень кримінального процесуального закону при формуванні доказової основи правової позиції суб'єкта доказування (при збиранні доказів). До них належать як всі проаналізовані (за винятком «нещадного виключення доказів» або «чаю та чорнил»), так і ті, що залишилися поза увагою у цій публікації;

– по-друге, у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві окремі концепції недопустимості доказів уже знайшли своє унормування, правозастосовне тлумачення та реалізацію в судовій практиці. Це, з нашого погляду, є досить позитивним явищем, адже сприяє підвищенню ефективності кримінального провадження, виконанню його цілей і завдань, належному здійсненню кримінального процесуального доказування, забезпеченню прав та інтересів учасників кримінального провадження, засади рівності сторін перед законом і судом та презумпції невинуватості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Филин Д. Дифференциация доказательственной информации. *Законность*. 2002. №2. С. 45–46.
- [2] Трофименко В. Проблема співвідношення кримінальної процесуальної форми і формалізму. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. №4 (80). С. 100–112.
- [3] Стоянов М. М. Властивості доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2010. 246 с.

- [4] Басай Н. М. Визнання доказів недопустимими в кримінальному процесі України: підстави, процесуальний порядок і правові наслідки : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2012. 264 с.
- [5] Постанова Верховного Суду від 28.01.2020 у справі № 359/7742/17 (провадження № 51-2114км19). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87334567>
- [6] Постанова Верховного Суду від 25.09.2018 у справі № 210/4412/15-к (провадження № 51-80км17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76859981>
- [7] Постанова Верховного Суду від 08.10.2019 у справі № 639/8329/14-к (провадження № 51-8259км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85238666>
- [8] Постанова Верховного Суду від 12.11.2019 у справі № 236/863/17 (провадження № 51-8865км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85583584>
- [9] Постанова Верховного Суду від 30.05.2019 у справі № 164/1457/16-к (провадження № 51-8008км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82261840>
- [10] Рішення ЄСПЛ у справі «Хан проти Сполученого Королівства» (12.05.2000 р.). URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=215>
- [11] Юрчишин В. Д. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Івано-Франківськ, 2006. 227 с.
- [12] Постанова Верховного Суду від 29.09.2020 у справі № 601/1143/16 (провадження № 51-2996 км 19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92335214>
- [13] Постанова Верховного Суду від 16.02.2022 у справі № 758/5719/16-к (провадження № 51-5770км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103487334>.
- [14] Постанова Верховного Суду від 26.09.2022 у справі № 737/641/17 (провадження № 51-6562км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106598651>

REFERENCES

- [1] Filin, D. (2002). Differentiation of evidence-based information. *Legality*, 2, 45–46.
- [2] Trofymenko, V. (2015). The problem of the relationship between the criminal procedural form and formalism. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 4(80), 100–112.
- [3] Stoyanov, M. M. (2010). Properties of evidence in the criminal process of Ukraine (Candidate dissertation, Odessa).
- [4] Basai, N. M. (2012). Recognition of evidence as inadmissible in the criminal process of Ukraine: grounds, procedural order and legal consequences. (Candidate dissertation, Odessa).
- [5] Resolution of the Supreme Court on case No. 359/7742/17 (2020, January). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87334567>
- [6] Resolution of the Supreme Court on case No. 210/4412/15-k (2018, September). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76859981>
- [7] Resolution of the Supreme Court on case No. 639/8329/14-k (2019, October). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85238666>
- [8] Resolution of the Supreme Court on case No. 236/863/17 (2019, November). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85583584>
- [9] Resolution of the Supreme Court on case No. 164/1457/16-k (May, 2019). Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82261840>
- [10] Decision of the ECtHR in the case «Khan v. United Kingdom» (2000, May). Retrieved from <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=215>

- [11] Yurchyshyn, V. D. (2006). Expert opinion as a source of evidence in the criminal process of Ukraine (Candidate dissertation, Ivano-Frankivsk).
- [12] Resolution of the Supreme Court on case No. 601/1143/16 (2020, September). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92335214>
- [13] Resolution of the Supreme Court on case No. 758/5719/16-k (2022, February). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103487334>
- [14] Resolution of the Supreme Court on case No. 737/641/17 (2022, September). Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106598651>

В'ячеслав Віталійович Вапнярчук

Доктор юридичних наук, професор

Професор кафедри кримінального процесу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна

Vyacheslav V. Vapnyarchuk

Doctor of Law, Professor

Professor of the department of criminal procedure

Law Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Вапнярчук В. В. Щодо реалізації окремих концепцій недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. №2. С. 194–205.

Suggested Citation: Vapnyarchuk, V. V. (2023). Regarding the implementation of certain concepts of inadmissibility of evidence in domestic criminal procedural legislation and judicial practice. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(2), 194–205.

Стаття надійшла / Submitted: 10/05/2023

Доопрацьовано / Revised: 10/06/2023

Схвалено до друку / Accepted: 30/06/2023